

מחשבות בעקבות צפייה: "ילדי השמש", סרטו של רן טל

1. איזה פעילויות עושים הילדים בקיבוץ?
2. מה לובשים הילדים?
3. מי מקבל החלטות בענייני הילדים בקיבוץ?
4. מי הדמויות המשמעותיות עבור ילדי הקיבוץ הצעירים?
5. מהם הזיכרונות של המבוגרים על ילדותם בקיבוץ?
6. מהם הזיכרונות של המבוגרים על הוריהם בקיבוץ?
7. איזה מחשבות יש לכם על הילדות בקיבוץ? על היחסים בין הורים וילדים?

הקיבוץ – עולם הילדים

קיבוץ מקום", עמיה ליבליך, עמ' 109-110, משפחת איסמן, ורד, בת 44

כשעלינו הנה, למשק, אני זוכרת את בית-הילדים, שהיה בצריף, ואת חדר ההורים, שהיה אוהל. הכל מסביב היה אוהלים, והיו רק שני מבנים, אחד של קומתיים העומד עד היום. ולא היו עצים בכלל. והחום הכבד בקיץ, כשלא היתה טיפת צל. והבוץ הנורא בחורף, כשלא היו שבילים או מדרכות וכבישים. רחצו אותנו במים קרים תמיד, כי לא היו מים חמים. ולא היה חשמל – היו מגורות נפט. אני עוד זוכרת את הכווייה הראשונה שלי שקיבלתי ממגורת נפט.

הכיתה שלנו בחברת הילדים היתה כיתה טובה. היתה אז שיטה בכל הארץ שמי שלא למד טוב – היה יורד כיתה. לכן היתה לנו קבוצה מאוד סלקטיבית; מי שהיה קצת מתחת לרמה – הורידו אותו לכיתה מתחתנו. גם שלמה וגם אורי היו מהמורים שלי. הם רדו בנו ביד קשה והיתה אווירה לימודית מאוד רצינית. בתחילת התיכון, ב-1945, קלטנו ילדים ששרדו מהשואה, מעליית הנוער. הם הגיעו לבדם, בלי הורים, וגקלטו יפה. היתה אווירה טובה בחברת הילדים, אבל לי, אישית, היו בעיות משפחתיות כל הזמן, והיתה חסרה לי קצת פינה משלי. גרנו בצריפים, בנים ובנות יחד, עד כיתה י"ב. העדריות היתה גדולה, היינו יותר מדי ביחד. לא לכולם זה הפריע, אבל לי – כן. חסרה

היתה לי הפינה, כמה שעות להיות לבדי. שמו אותי בצריף עם שני בנים שלא היו מסודרים ולא נקיים. אני לא בחרתי לגור אתם, אבל נחשבתי לבת פחות או יותר מסודרת, ולכן שיכנו אותי עם שני בנים הכי פחות מסודרים כדי שאני אדאג לסידור החדר. לפי זה, פחות או יותר, קבעו את הרכב החדרים. אף פעם לא היינו אומרים "לא" על משהו. הדברים נכפו עלינו מלמעלה וכל דבר היינו מקבלים כתורה מסיני. בעצם ועדת הכיתה החליטה – כולנו בילינו לילות כדי לתכנן מי יגור עם מי בצריפים האלה.

כל הצריפים היו פעילים ורועשים כל לילה עד שתיים בבוקר. ובתקופה הזו היו לנו המון לימודים, עומס גדול מדי, כשאני חושבת על כך היום. וחוזי מזה, מבחינה חברתית הייתי ילדה מאוד מצפונית והיו לי הרבה תפקידים: ערכתי את עלון חברת הילדים, וכתבתי אותו ביד, הייתי בהרבה ועדות, וגם הדרכתי כיתה, וב-1952 הדרכתי במעברות. היו בנות שהיו פשוט אומרות: "אנחנו לא רוצות". אבל אני תמיד קיבלתי מרות. היתה עלי אחריות גדולה והעומס היה, לפי דעתי, גדול מדי.

עד שיום אחד, בכיתה י"א או י"ב, הרגשתי ממש בלחץ, ואז התחלתי ללכת לחדר של אמא שלי. היתה תקופה שממש גרתי אצל אמא שלי, גם ישנתי בלילה, אם כי לא באופן קבוע. הרגשתי שאני זקוקה לקצת שקט ולבדידות, לפינה משלי. כל פעם שהרגשתי שהחברה וההמון הזה הם מעל ומעבר – הלכתי לחדר של אמא שלי, ושם גם למדתי.

עלינו = התיישבנו
קומתיים two stories
טיפה, טיפת a drop
בוץ mud
שבילים, שביל path
מדרכות, מדרכה sidewalk
מגורות נפט kerosene lamps
כוויה burn
יורד כיתה to stay behind a year
רמה level
רדות, לרדות to tyrannize
תיכון high school
קלטנו, לקלוט to absorb, receive
פינה corner
עדריות herd mentality
נחשבתי, להיחשב to be considered
שיכנו, לשכן to house
קבעו, לקבוע to decide, determine
הרכב composition
נכפו, לכפות to force upon
מקבלים, לקבל to accept
ועדה committee
בילינו, לבלות to spend time
לתכנן to plan
תקופה time period
עומס workload
מצפונית, מצפונית conscientious
ערכתי, לערוך to edit
הדרכתי, להדריך to mentor, guide
מעברות, מעברה transit camp
מרות authority
בלחץ stressed
קבוע permanent
בדידות solitude

ממלאים, למלא to fill
מבוגרים adults
חולבים, לחלוב to milk
שחר = בוקר
פעוטון preschool
טיפלתי, לטפל to care for

ביקורת criticism
לינה sleeping arrangements
זקוקה, להזדקק to need
להפקיר to abandon
חרדות, חרדה anxiety
מאמר essay
יומן journal
כיוונים, כיוון direction
נזיפה reprimand
מעזה, להעז to dare
לכפור to deny
עיקר principle
חיוני essential
תועלת benefit

להתלבט to have doubts
נושא subject
לכסות to cover
סערה storm
מעדיפה, להעדיף to prefer
השתחררתי, להשתחרר to break loose

[נוסף לזה, כמוכן עבדנו, וגם היו לנו תפקידים בטחוניים. תמיד ילדי הקיבוץ עבדו, אבל בזמננו היינו ממלאים לעתים קרובות תפקידים של מבוגרים. אני זוכרת בשבת השחורה ב-1946. לקחו מכאן, נדמה לי, 90 בחורים לרפית. היינו בני 12; הפסיקו לנו את הלימודים ועבדנו במשק כשלושה חודשים. אני עבדתי ברפת. היינו חולבים ביד און, מתחילים עם שחר וגומרים בלי-לה, וכל זה בגיל 12. עוד לפני זה עבדתי אחרי הלימודים בפעוטון. עם עוד ילד בגילי היינו אחראים על התינוקות, ילדים בני שלוש. הלבשנו והאכלנו אותם. בחורה אחת, צעירה ממני בתשע שנים, שטיפלתי בה אז בפעוטון, היא היום אמא במשק.]

16 הקלום כאן :

[בתור אמא היתה לי גם כן ביקורת על החינוך המשותף. לא על החינוך, אלא על הלינה. פתאום התחלתי לחשוב על כך כשנולדה לי הבת הראשונה. הרגשתי שאני מאוד זקוקה לזה שהבת תהיה על ידי ולא תישן לבדה בלילה בבית-הילדים. לא יכולתי להפקיר אותה. עד היום, כאם לארבעה ילדים, יש לי חרדות כאלה בקשר לילדים בלילה, אם כי עכשיו קצת פחות. אבל עם בתי הראשונה זה היה לי מאוד קשה. כתבתי אז מאמר על זה ביומן המשק וזה התפרסם אחר-כך ב"הקיבוץ", וקבלתי על זה "על הראש" מכל הכיוונים. בין היתר הגיע גם מכתב נזיפה מפסיכולוג של התנועה הקיבוצית: איך אני מעיזה בכלל לדבר, לכפור בעיקרי הקיבוץ, עיקרי החינוך המשותף, ולהגיד שהלינה המשותפת היא לא דבר חיוני לשחרור האשה ולתועלת הילד והחברה.]

[אבל אני בכל זאת בדעה שילדים צריכים לישון ליד ההורים. ויש עוד חברות שחושבות כמוני. היום יש די הרבה משקים שעברו ללינה פרטית, אבל לא אצלנו. ואני ממשיכה להתלבט בנושא. עד היום, הקטן שלי הוא בן שבע עכשיו, הרבה פעמים — בערב לפני שאני הולכת לישון — אני רצה לבתי-הילדים לכסות את הילדים שלי. ובאמצע הלילה, אם היתה רוח סערה והיה קר, הייתי מתעוררת ורצה עוד פעם לשם. וזה רחוק מאוד מהחדר שלנו. הייתי מאוד לא שקטה מהלינה המשותפת והייתי מעדיפה שהם יהיו על ידי. אבל עם הילד הרביעי שלי קצת השתחררתי מהחרדה הזאת.]

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 72-73, הילדים בקיבוץ הצעיר

to undress הופשטו, להפשית
כותנות = חולצה
were showered קולחו
were combed סורקו
kindergarten teacher גננת
tour, trip סיור
a climb טיפוס
sunrise זריחה
to be impressed להתפעל
tolerance סבולת
to destroy מוטטה, למוטט
סיפור עם כמךל דאמרט
were dispersed פוזרו
brief חטופה
bell פעמון
bedtime השכבה
to accompany ללוות
to go to לגשת
immersed in שקוע
calculation חישוב
knight פרש rook צריה
meeting אסיפה
to condemn הוקיעה, להוקיע
to belong להשתייך
to suggest להציע
a vote הצבעה

energetic נמרצת
wake-up call השכמות, השכמה
shampooing חפיפה
scalp קרקפת
nail trimming גזיז, ת, ציפורניים

flesh בשר
toughening מחשלים, לחשל
being called up התייצבות

scale משקל
heaven forbid חלילה
to stuff, overfeed הולעט, להלעט
לאלתר = מייד

loopholes פרצות
הותירה = השאירה

to wander שוטטות, לשוטט
to sneak into התגנבו, להתגנב

ladder טיפס, לטיפס to climb סולם
birdhouse שובך

pigeons יונים

to incubate דוגרות, לדגור
to carry נשא, לשאת

squash קישוא

tin פח

stable אורווה colt סייח

river rock סרטנים חלוקי, חלוקים crabs
to trade לסחור

הילדים הופשטו מכותנותיהם, קולחו, הולבשו, סורקו והושבו לאכול בשעה שש. בשבע הוציאה אותם הגננת לסיורים בסביבה, שנגמרו בדרך כלל בטיפוס אל ראש גבעה כדי לראות את הזריחה, להתפעל מהכנרת ולפתח סבולת. ארוחת הצהריים (קציצה ותוספות) מוטטה את הילדים לשלוש שעות, וכשהתעוררו אחר הצהריים הוגש להם פרי והוקרא להם סיפור עם רוסי. לפנות ערב פוזרו לפגישה חטופה עם הוריהם, ופעמון היד של הגננת קרא להם לחזור הביתה בשעת ההשכבה. לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של צריח או פרש, וביקש: "תשכיב אותי."

האספה הוקיעה הורים שאפשרו לבתם לישון איתם בחדרם באחת השבתות. כשם שאיתמר היה הבן הבכור של הקבוצה, כל שאר הילדים נולדו לקבוצה והשתייכו לה. בכל פעם שנולד תינוק חדש, הציע מולה כמה שמות אפשריים, ונערכה הצבעה. כשנולדה בת למיטיה וברטה קריצ'מן בחרה לה האספה את השם נירה, כשנולד בן ללוניה ופינה גלר בחרה לו האספה את השם דן, וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר הם לא קראו להוריהם "אבא" ו"אמא" אלא "מיטיה" ו"ברטה", "לוניה" ו"פירה".

הילדות בחצר כנרת היתה, מצד אחד, רוטינה נמרצת של השכמות, השכבות, חפיפת שיער עד הקרקפת, גזיזת ציפורניים עד הבשר, סיורים מחשלים והתייצבות שבועית על המשקל, שאם התברר בה חלילה שהילד איבד חצי קילו, הוא הולעט לאלתר בשתי קציצות כל צהריים. מצד שני, בפרצות הזמן שהותירה הרוטינה, שוטטו הילדים בחצר, התגנבו למחסנים, טיפסו על סולם השובך לראות

יונים דוגרות, נשאו את עיניהם אל ספינת הצפלין הגרמנית ששטה בשמים כקישוא ענקי מפתח, הלכו לדבר עם הסייח שנולד באורווה, ירדו לחפש סרטנים בין חלוקי החוף, פגשו על החוף את ילדי קבוצת כנרת וסחרו איתם בהוריהם: "אם תיתן לי לישון עם ההורים שלך, אני אתן לך לישון עם ההורים שלי."

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 149-150, הילדים בקיבוץ הבוגר

בגן הילדים אכלו סביב ארבעה שולחנות, שמונה בשולחן. השולחן התורן ערך את הכלים (סכין אחד לשולחן, שאר הכלים – בשמיניות), והגננת קראה לכל הילדים להתיישב לשולחנות ולא הרשתה לגעת באוכל לפני שייצק אותה הפתיחה הסיבובי. השולחן התורן צעק: "בתי – א – בון!" השולחן שלידו צעק: "תודה ר – בה!" השולחן השלישי צעק: "בב – ק – שה!" השולחן הרביעי צעק: "על לא ד – בר!" ואז הסתערו על האוכל, תוך מריבות על הסכין. "ביוגוסלביה לכל ילד יש סכין," ציטט אחד הילדים פיסת מידע שהוא קלט, כנראה, מהוריו.

"אבא שלי אוכל עם אולר," התגאה ילד אחר, שלא ידע שגם שאר האבות השתמשו באולרים כסכיני אכילה בגלל המחסור הכללי בסכינים.

הגננת השגיחה שכולם אוכלים את הדייסה. כשאתרה סרבן דייסה גהרה עליו מאחור, נעצה בלחיו אגודל ואצבע שפתחו את פיו כמו פח אשפה, ותקעה לו את הכף. מיד אחרי הארוחה הושבו הילדים גב אל גב על מתקן שפונה "הפסנתר": דיקט של קלת שנוסרו בו שמונה עיגולים לסירים, ארבעה מול ארבעה. שמונת ילדי השולחן התורן התייצבו מופשלי תחתונים, והגננת הניפה ושתלה כל אחד על סירו. הפסנתר היה גבוה. גבוה בכוונה. רגליהם המשולשלות של הפסנתרנים לא הגיעו לרצפה, ולכן הם לא יכלו לנתק את עצמם ולקפוץ מהסירים. מי שבכל זאת ניסה לנתק את עצמו לפני שהטביע בסיר את חותמו, נשתל מיד בחזרה:

"עוד לא עשית!"

"אבל אין לי!"

"אין דבר כזה ש'אין'!"

מרדנים מועדים נכבלו לפסנתר.

לפנות ערב, כששולחו לבקר את הוריהם, ייללו עליהם תנים שהתקבצו סביב גדר הקיבוץ. "אלוהים, תשמור עלי," לחשה ילדה בלכתה, וכשהגיעה לבית הוריה וסיפרה להם שהגיעה בשלום כי אלוהים שמר עליה, הודיע לה אביה שאין אלוהים. חושך ותנים כיתרו אותה כשעשתה לבדה, בלי אלוהים, את הדרך חזרה, בשעה שאחותה בת השש-עשרה חמקה מהפשפש הדרומי עם בנו הבכור של הקיבוץ ונכנסה איתו לפרדס.

on call תורן
arranged ערך
dishes כלים
knife סכין
signal אות
to assault הסתערו, להסתער
fighting מריבות

to quote ציטט, לצטט
פיסת, פיסה = חתיכה
מידע = אינפורמציה
pocket knife אולר
to be proud התגאה, להתגאות
shortage מחסור

to watch over השגיחה, להשגיח
איתר, לאתר = למצוא
porridge דייסה
insubordinate סרבן
to bend over גהרה, לגהור
to insert נעצה, לנעוץ
thumb אגודל
to thrust תקעה, לתקוע
apparatus מתקן
were sawed דיקט plywood נוסרו, לנסר
potty סירים
to roll up (down...) מופשלי, להפשיל
to lift up הניפה, להניף
to plant שתלה, לשתול
dangling משולשלות
to disconnect לנתק
made his mark הטביע את חותמו
rebels מרדנים
suspected מועדים
to be bound נכבול, להיכבל

to howl יללו, לילל
jackals תנים
to surround כיתרו, לכתר
to slip away חמקה, לחמוק
narrow gate פשפש

מתוך ריאיון עם אסף ענברי, מחברו של הספר "הביתה" (הוצאת ידיעות

אחרונות), על קיבוצו אפיקים:

...בין העניינים שבהם עסקן ענברי בספרו] היה ניסיונו של הקיבוץ לשנות את

טבע האדם, את הנטייה לרכושנות, להורות, לקינון. וכך הוא כותב:

"לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של

הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של

צריח או פרש, וביקש: 'תשכיב אותי...' וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר, הם לא

קראו להוריהם 'אבא' ו'אימא' אלא 'מיטיה' ו'ברטה', לזניה ופירה."

ובליל הסדר הייתה הגדה חדשה, ומקהלה וטקס אלטרנטיבי שהעלה תהיות

גם בקרב החברים. אליק שומרוני (לימים מייסד הנח"ל), מספר ענברי, כתב

מכתב למולה זהרהרי, יוצר האירוע:

"האם ליל הסדר הוא אירוע משפחתי של בית אפיקים - או מופע בפני קהל?

האם התכנסנו כדי לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים - או כדי

להתפעל מהתקדמות המקהלה וחס וחלילה לא להפריע? האם חדר האוכל

הוא אולם קונצרטים, תיאטרון, כנסייה?"

האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש, נוסח הורות חדש, אדם חדש, לא

נראית נלעגת בפרספקטיבה של זמן?

"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי, לא כנלעג. טרגי זה הרואי. מדובר,

לדעתי, בסיפור על אנשים שהייתה בהם גדולה טרגית. גדולה שנדרשה כדי

לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהייתה בו קריאת תיגר מודעת

נגד טבע האדם. אחת הטעויות הרווחות היא, הטענה שהם לא הבינו את טבע

האדם. הם הבינו והם קראו על זה תיגר. קריאת תיגר על משפחה, רכוש,

פרטיות, אגו."

בתוך כמה זמן הם הבינו שזאת מלחמה אבודה?

"כבר ביום הראשון היו דיבורים על הסוף. כל שינוי וכל התרופפות הכי קטנה

הביאו, עוד לפני ההתיישבות על הקרקע, בימים הנלהבים, להכרזות על גמר

הקיבוץ."

אז הם עסקו בהונאה עצמית?

"לא. הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי. בין צרכים לערכים. כשאתה מגדיר

ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות."

"הארץ. 17.12.2009 "

tendency – נטייה

materialism – רכושנות

nesting – קינון

accompanied – ליווה

bedtime – השכבה

culture lounge – חדר התרבות

involved in, engulfed – שקוע

move – מסע

rook – צריח

bishop – פרש

choir – מקהלה

ceremony – טקס

wonderment – תהיות

within – בקרב

event – האירוע

we gathered – התכנסנו

to admire – להתפעל

pretension – יומרה

version – נוסח

ridiculous – נלעגת

greatness – גדולה

was required – נדרשה

to realize, implement – להגשים

far fetched – מרחיק לכת

outspoken criticism – קריאת תיגר

aware – מודעת

widespread – רווחות

claim – טענה

lost – אבודה

loosening – התרופפות

exciting – נלהבים

declarations – הכרזות

self deception – הונאה עצמית

struggle – מאבק

appropriate – ראוי